

Kazimierz ŻEGNAŁEK, Ewelina GUTKOWSKA-WYRZYKOWSKA
*Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny
w Siedlcach*

Przygotowanie nauczycieli do realizacji zajęć z wychowania fizycznego na poziomie edukacji wczesnoszkolnej

Abstract: Teachers Preparation for the Implementation of Physical Education Classes at Early Education

The way PE in early education is regarded seems concerning. Many of those examining the phenomenon have raised the questions: are integrated education teachers sufficiently prepared for teaching PE? Or perhaps PE at this particular stage ought to be handled by PE teachers only? These are the questions that led to the conducting of the following own research. The analysis of the work conducted by many authors suggests that graduates of PE are people of excellent professional qualifications, however too demanding for this particular age group. On the other hand, primary school teachers have a better understanding of their pupils and their needs. Primary school teachers are fit to teach PE classes, however an additional PE methodology background seems necessary. Conversely, AWF graduates are also fit to oversee younger children's physical education, provided they receive a more wholesome background in early methodology.

Key words: training of teachers, qualifications, education standard, integrated education, physical education

Słowa kluczowe: kształcenie nauczycieli, kwalifikacje, standardy edukacyjne, kształcenie zintegrowane, edukacja fizyczna

Wczesny okres szkolny to ważny czas w rozwoju fizycznym dziecka. Jest to szczególnie dynamiczny etap rozwoju fizycznego i motorycznego, w literaturze opisany jako złoty okres motoryczności. Ruchy lokomocyjne, sportowe są w pełni doskonałe. Charakteryzuje je celowość i ekonomia. Dziecko jest zwinne i ma zdolność opanowania wszechstronnych umiejętności ruchowych. Doskonali ono motorykę dużą i małą. Dzieci swobodnie chodzą, biegają, nabywają umiejętności skakania, rzucania i chwytania, uczą się jeździć na rowerze, wspinają się po drabinkach, doskonalą sprawności manualne, a także prakcję, np. posługiwanie się kredkami, nożyczkami (por. Osiński, 2003, s. 67). Dzieci

w tym okresie charakteryzuje „głód ruchu” (Jaczewski, 1993, s. 23). Aby ten czas został dobrze wykorzystany dla rozwoju dziecka, osoba odpowiedzialna za edukację fizyczną powinna znać naturalne potrzeby ruchowe wychowanka. Jest to również okres intensywnego rozwoju dyspozycji psychicznych, wzrostu aktywności poznawczej oraz największej podatności na oddziaływania wychowawcze. Czy absolwent studiów pedagogicznych o specjalności z zakresu wczesnej edukacji jest na tyle kompetentny, by rozwijać elementarne umiejętności motoryczne? Czy przygotowanie studenta w tej dziedzinie jest wystarczające?

W ostatnich latach w polskim systemie edukacji nastąpiły rewolucyjne zmiany. Reforma egzaminu maturalnego czy zamieszanie mające związek z objęciem obowiązkowym kształceniem dzieci sześciolatni, a także konieczność dostosowania naszej edukacji do wymogów Unii Europejskiej spowodowały potrzebę modyfikacji systemu kształcenia i doskonalenia nauczycieli.

Analiza ramowych planów studiów 12 wybranych uczelni kształcących na kierunku: pedagogika o specjalności edukacja wczesnoszkolna oraz 8 uczelni kształcących na kierunku: wychowanie fizyczne, przeprowadzona przez E. Gutkowską-Wyrzykowską (2016), pozwala poznać przebieg procesu kształcenia kandydatów na nauczycieli z uwzględnieniem przygotowania do realizacji edukacji fizycznej na pierwszym etapie nauki. Autorka, uwzględniając zebrane dane, stwierdza, iż studenci wychowania fizycznego w pełnym cyklu kształcenia zobowiązani są zrealizować programy obejmujące od 2020 do 2549 godzin dydaktycznych w trybie stacjonarnym. Dostrzega różnice w wymiarze zajęć dydaktycznych na uczelniach specjalistycznych (AWF) i w państwowych wyższych szkołach zawodowych, a także na poszczególnych specjalnościach. Ponadto zauważa, że liczba zajęć dydaktycznych realizowanych przez studentów wychowania fizycznego jest większa od liczby zajęć, które obowiązują studentów pedagogiki. Z zestawienia godzin dydaktycznych na tych dwóch kierunkach wynika, że proces kształcenia zawodowego nauczyciela jest różny, ponieważ liczba godzin przeznaczona na realizację treści nauczania na poszczególnych uczelniach jest różna. Potwierdzeniem tego jest zestawienie w tabeli 1.

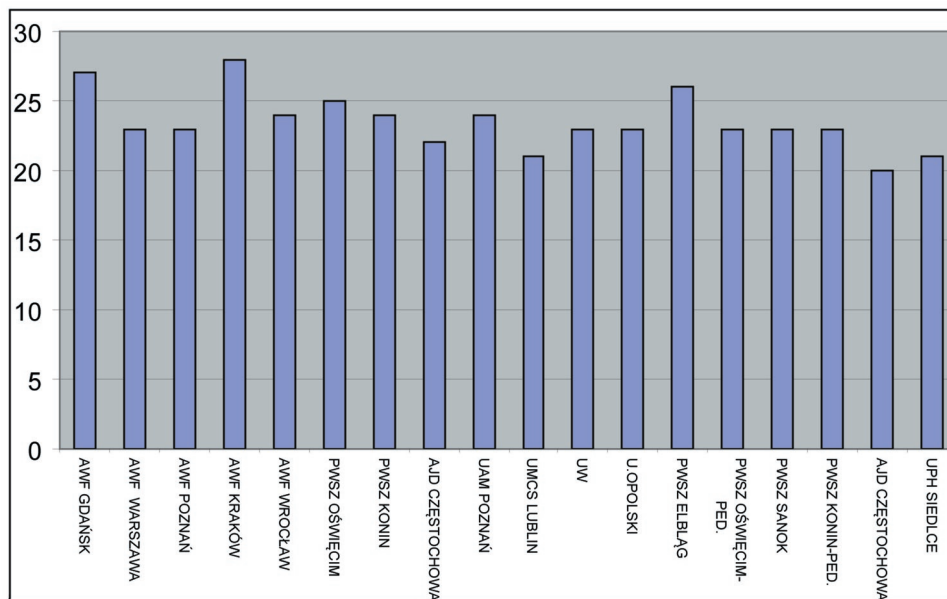
Analiza siatki godzin dydaktycznych przeznaczonych do realizacji na poszczególnych etapach studiów na wybranych uczelniach wskazuje pierwszy rok studiów jako najbardziej obciążony zajęciami dydaktycznymi. Rozbieżność wymiaru zajęć obligatoryjnych na wszystkich latach studiów między obserwowanymi uczelniami wynosi osiem godzin tygodniowo (28 godzin tygodniowo — AWF Kraków; 20 godzin — AJD Częstochowa).

Wychowanie fizyczne umiejscowione jest w obszarze nauk medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej. W rzeczywistości szkolnej stanowi ono dział wychowania odpowiedzialny za kształcenie i wychowanie fizyczne ukierunkowane na odkrywanie i zrozumienie przez jednostkę w toku edukacji sensu zachowań o charakterze zdrowotnym, rekreacyjnym, sportowym oraz

Tabela 1. Liczba godzin dydaktycznych realizowana na poszczególnych uczelniach

Uczelnia (kierunek: wychowanie fizyczne)	Liczba godzin dydaktycznych	Uczelnia (kierunek: pedagogika)	Liczba godzin dydaktycznych
AWF Gdańsk	2402	UAM Poznań	2196
AWF Warszawa	2133	UMCS Lublin	1920
AWF Poznań	2100	Uniwersytet Warszawski	2074
AWF Kraków	2549	Uniwersytet Opolski	2040
AWF Wrocław	2138	PWSZ Elbląg	2385
PWSZ Oświęcim	2295	PWSZ Oświęcim	2100
PWSZ Konin	2194	PWSZ Sanok	2075
AJD Częstochowa	2020	PWSZ Konin	2069
		DSW Wrocław	2250
		AJD Częstochowa	1790
		UPH Siedlce	1895
		APS Warszawa	1969

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 1. Tygodniowy wymiar godzin dydaktycznych

Tabela. 2 Realizacja przedmiotów przygotowujących w zakresie psychologiczno-pedagogicznym

Grupa przedmiotów przygotowujących w zakresie psychologiczno-pedagogicznym	
Kierunek: wychowanie fizyczne	Kierunek: pedagogika
Podstawy pedagogiki Podstawy teorii i metodyki edukacji elementarnej Psychologia Psychologia rozwojowa	Podstawy pedagogiki Pedagogika wczesnoszkolna Współczesne tendencje w edukacji Wstęp do psychologii Psychologia rozwojowa Biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania Pedagogika zdrowia Teoretyczne podstawy wychowania Teoretyczne podstawy kształcenia Teoretyczne podstawy pedagogiki wczesnoszkolnej Podstawy logopedii Warsztat pracy nauczyciela

Źródło: opracowanie własne

przygotowanie jej do uczestnictwa w kulturze fizycznej na dalszych etapach życia.

E. Gutkowska-Wyrzykowska, dążąc do określenia stopnia przygotowania studentów do realizacji edukacji fizycznej na pierwszym etapie nauki, dokonała analizy porównawczej realizacji poszczególnych grup przedmiotów przez badane uczelnie. Biorąc pod uwagę programy nauczania w uczelniach kształcących na kierunku pedagogicznym, wyraźnie widać, że liczba przedmiotów przygotowujących przyszłych nauczycieli wczesnej edukacji pod kątem psychologiczno-pedagogicznym jest większa niż na kierunku: wychowanie fizyczne (tabela 2).

W dwóch pozostałych obszarach: ogólnopedagogicznym i dydaktycznym liczba godzin i przedmiotów jest podobna, przy czym różni się specyfiką kierunku studiów (metodyką) (Gutkowska-Wyrzykowska, 2016, s. 213–218).

Analiza siatki godzin dydaktycznych przeznaczonych na realizację poszczególnych treści (ogólnopedagogicznych, merytorycznych, metodycznych, dydaktycznych) prowadzi do wniosku, że przyszły nauczyciel wczesnej edukacji otrzymuje przygotowanie merytoryczne z zakresu aż ośmiu rodzajów edukacji (tabela 3).

Należy zauważyć, iż liczba godzin przeznaczonych na realizację treści przygotowujących do prowadzenia zajęć z tak wielu zakresów edukacji jest podobna do liczby godzin przeznaczonych na przygotowanie studenta AWF do realizacji tylko wychowania fizycznego. Z zestawienia powyższych planów wynika, że przyszły nauczyciel wczesnej edukacji wykazuje mniejszy poziom przygotowania (teoretycznego i praktycznego) do realizacji treści z edukacji fizycznej, gdyż liczba godzin przeznaczona na ich realizację jest dużo mniejsza niż na kie-

Tabela 3. Grupa przedmiotów przygotowujących nauczycieli w zakresie merytorycznym

Grupa przedmiotów przygotowujących w zakresie merytorycznym	
Kierunek: wychowanie fizyczne	Kierunek: pedagogika
Metodyka wychowania fizycznego	Teoria i metodyka edukacji elementarnej
Teoria wychowania fizycznego	Edukacja polonistyczna
Anatomia	Edukacja matematyczna
Biologia	Edukacja środowiskowa
Biochemia	Edukacja komputerowa
Fizjologia	Edukacja techniczna
Antropomotoryka	Edukacja muzyczna
Biomechanika	Edukacja plastyczna
Emisja głosu	Edukacja fizyczna z edukacją zdrowotną
Pierwsza pomoc przedmedyczna	

Źródło: opracowanie własne

runku: wychowanie fizyczne, a liczba godzin dydaktycznych przeznaczonych na realizację treści ogólnopedagogicznych jest znacznie większa na kierunku: pedagogika. Oprócz przedmiotów kierunkowych na studiach pedagogicznych jest jeszcze wiele dodatkowych przedmiotów pedagogicznych, przygotowujących studentów do pracy z uczniem na pierwszym etapie edukacyjnym. Biorąc pod uwagę informacje dotyczące przygotowania psychologiczno-pedagogicznego na obydwu kierunkach studiów, nasuwa się wniosek, iż w programach studiów AWF należałoby uwzględnić zagadnienia związane z prowadzeniem zajęć z dziećmi w młodszym wieku szkolnym. Na uczelniach kształcących na kierunku: pedagogika powinno się natomiast udoskonalić przygotowanie absolwentów pod kątem teoretycznym i specjalistycznym z zakresu pedagogiki kultury fizycznej. Na uczelniach pedagogicznych studenci pedagogiki o specjalności: edukacja wczesnoszkolna poznają tylko wycinek przygotowania dydaktycznego z zakresu różnych form aktywności fizycznej, a mała liczba godzin metodyki wychowania fizycznego uniemożliwia przyswojenie licznych koncepcji metodycznych. Zestawienia godzin przeznaczonych na realizację treści metodycznych z zakresu edukacji fizycznej i zdrowotnej pokazują dużą różnicę na korzyść przygotowania studentów AWF. Wydaje się, że przyszli nauczyciele wczesnej edukacji są gorzej przygotowani do kierowania procesem wychowania fizycznego. Potwierdzają to m.in. opinie badanych przez D. Skrzydlewskiego (2002) nauczycieli i studentów nauczania początkowego, którzy zgłaszali krytyczne uwagi dotyczące realizacji przedmiotu: metodyka wychowania fizycznego, sugerując jego marginalne traktowanie. Na podstawie analizy planów studiów 18 uniwersytetów i szkół wyższych dokonanej przez B. Woynarowską (2010) można stwierdzić, że przedmiot ten uwzględniono tylko w 10 z nich. Materiały zgromadzone przez Departament Strategii i Współpracy Międzynarodo-

wej Ministerstwa Sportu i Turystyki pozwoliły na ustalenie, że z 33 uczelni publicznych mających uprawnienia do kształcenia nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej osiem nie uwzględnia metodyki nauczania wychowania fizycznego. Na pozostałych 25 uczelniach liczba godzin przeznaczonych na realizację tego przedmiotu wynosi około 38 (stan z kwietnia 2013 r.; por. Czarnecka, 2011, s. 11).

Analiza treści nauczania wychowania fizycznego realizowanych na studiach pedagogicznych pokazuje, iż student poznaje specyfikę procesu wychowania fizycznego oraz jego wpływ na rozwój młodego człowieka. Nabywa ogólnych kompetencji merytorycznych do prowadzenia zajęć ruchowych w klasach I–III. Pozna rolę, funkcje, cele wychowania fizycznego, podstawowe metody i formy prowadzenia zajęć, specyfikę motoryczności i rozwoju w ontogenezie człowieka.

Z analizy planów studiów i rozmów z nauczycielami, a także z literatury przedmiotu wynika, że należy zwiększyć liczbę godzin przeznaczonych na realizację praktyki pedagogicznej oraz podnieść jej jakość.

Większa liczba godzin spędzonych w szkole umożliwiłaby kandydatowi na nauczyciela bliższe poznanie warsztatu pracy oraz realiów szkoły. Ponadto wprowadzenie do dyplomu wpisu z oceną z praktyki pedagogicznej mogłoby podnieść jej rangę, przynajmniej w samej świadomości przyszłego nauczyciela (Gutkowska-Wyrzykowska, 2016, s. 222).

Najwyższa Izba Kontroli oceniła negatywnie realizację zadań przez szkoły wyższe w zakresie kształcenia nauczycieli. W skontrolowanych przez NIK placówkach nie prowadzono w wymaganym zakresie praktyk pedagogicznych. W badaniu ankietowym, przeprowadzonym przez NIK w trakcie kontroli (próba 1452 studentów ostatniego roku studiów na specjalizacji nauczycielskiej), 41,0% ankietowanych postulowało zwiększenie liczby godzin zajęć praktycznych (przy jednoczesnym zmniejszeniu liczby godzin zajęć teoretycznych) oraz praktyk pedagogicznych w celu odpowiedniego przygotowania ich do pracy w szkole (NIK, 2010).

Przeprowadzony przez E. Gutkowską-Wyrzykowską wywiad ze 121 nauczycielami wczesnej edukacji z powiatu siedleckiego również potwierdza znaczenie praktyki pedagogicznej w przygotowaniu do pracy w zawodzie nauczyciela. W opinii większości badanych to właśnie praktyki pozwoliły im poznać specyfikę zawodu. Za najbardziej przydatne uznano samodzielne prowadzenie zajęć. Dla części osób istotne dla wzbogacenia własnego warsztatu pracy było obserwowanie lekcji prowadzonych przez doświadczonych nauczycieli (opiekunów praktyk). Badani nauczyciele sugerowali, że podczas kilku tygodni praktyk nauczyli się więcej niż przez wszystkie lata studiów. Podobne opinie występują w raporcie NIK — 87% ankietowanych studentów uznało, iż realizowane w trakcie studiów praktyki pedagogiczne dały im właściwe przygotowanie do pracy w szkole (NIK, 2010). Potwierdzają to także wyniki badań przeprowadzo-

Tabela 4. Liczba godzin dydaktycznych przeznaczonych na realizację praktyki pedagogicznej

Uczelnie	Praktyka pedagogiczna Liczba godzin dydaktycznych		Uczelnie
AWF Gdańsk	180 + 80 wolontariat	160 + 120 warsztaty	UAM Poznań
AWF Warszawa	180	210	UMCS Lublin
AWF Poznań	150	180	Uniwersytet Warszawski
AWF Kraków	275	240	Uniwersytet Opolski
AWF Wrocław	180	160	PWSZ Elbląg
PWSZ Oświęcim	180	180	PWSZ Oświęcim
PWSZ Konin	210	240	PWSZ Sanok
AJD Częstochowa	120	210	PWSZ Konin
		210	AJD Częstochowa
		240	UPH Siedlce

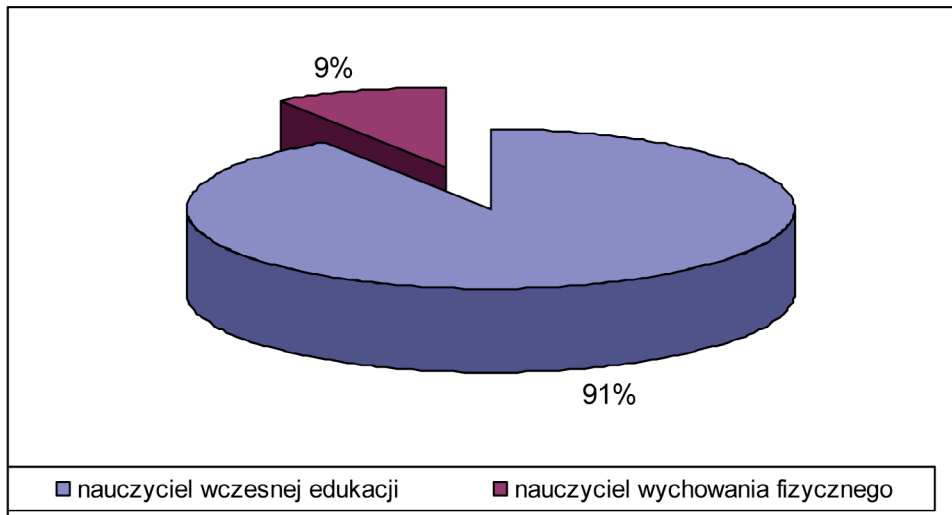
Źródło: opracowanie własne.

nych w ramach raportu o stanie edukacji 2013. Studenci (w opinii dyrektorów szkół) są źle przygotowani do praktyk, a uczelnie niewystarczająco monitorują ich przebieg (Federowicz, Choińska-Mika, M. Sitek, 2014, s. 33).

Praktyki są kluczowe dla dobrego przygotowania nauczycieli do zawodu. To one, a nie studia, jak wynika z deklaracji badanych, rzeczywiście przygotowują do pracy w szkole (Walczak, 2012, s. 145).

Badania E. Gutkowskiej-Wyrzykowskiej pokazują, iż niektóre osoby w czasie praktyk utwierdziły się w przekonaniu o prawidłowym wyborze zawodu. Zdecydowana większość bardzo dobrze oceniła okres praktyki pedagogicznej. Tylko kilku respondentów uznało ten czas za stracony, a miało to związek z nietrafionym wyborem „mentora”.

Wychowanie fizyczne jako podstawowa forma uczestnictwa w kulturze fizycznej odgrywa bardzo ważną rolę w kształtowaniu osobowości młodego człowieka. To od nauczyciela realizującego program szkolny wychowania fizycznego w szkole przede wszystkim zależy, w jakim stopniu uczniowie zostaną przygotowani do życia w kulturze fizycznej. Nauczyciel musi pamiętać o tym, że wychowanie fizyczne zapewnia uczniom wszechstronny rozwój, przynosi radość z wysiłku oraz pomaga zachować zdrowie. Wychowanie fizyczne stanowi istotny element edukacji wczesnoszkolnej. Kto powinien być odpowiedzialny za kierowanie procesem wychowania fizycznego na tym etapie edukacji? Z jed-

Wykres 2. Osoba odpowiedzialna za kierowanie procesem wychowania fizycznego w klasach I-III w opinii uczniów

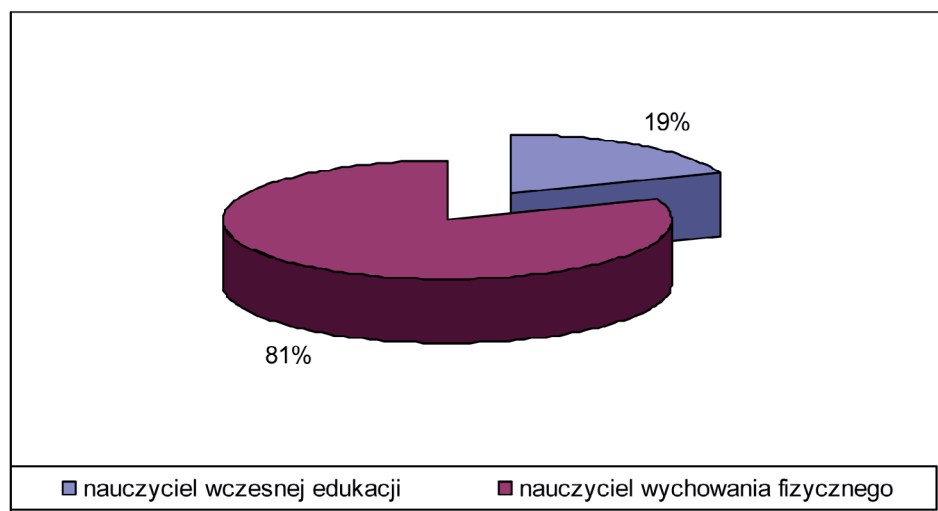
nej strony, empatyczny nauczyciel znający poziom rozwoju psychicznego dziecka, z drugiej zaś — profesjonalista, który dba o poprawność wykonania poszczególnych zadań ruchowych. Który z nich?

Hospitacja przez E. Gutkowską-Wyrzykowską zajęć z wychowania fizycznego prowadzonych przez nauczycieli wczesnej edukacji dała możliwość zaobserwowania, jak ważne to są zajęcia i kto powinien je prowadzić.

Zdaniem 91,0% uczniów osobą odpowiedzialną za prowadzenie zajęć wychowania fizycznego powinna być „ich pani wychowawczyni” (wykres 2).

Uzasadniając swoją wypowiedź, sugerowali oni, iż „nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej wie wszystko”. Opisując swojego nauczyciela, wskazywali takie cechy, jak: lubiący dzieci, miły, radosny, sprawiedliwy, umiejący doradzić, znający metodykę kultury fizycznej. Uczniowie wyraźnie wskazywali charakterystyczne cechy usposobienia nauczyciela, które mają wpływ na tworzenie środowiska edukacyjnego. Uczniowie postrzegają nauczyciela jako największy autorytet (Gutkowska-Wyrzykowska, 2016, s. 264). Podobne wskazania uczniów przedstawiają badania R. Więckowskiego (1982, s. 11) i K. Żegnałka (red.) (2008, s. 194). Tylko 11 uczniów opowiedziało się za nauczycielem wychowania fizycznego. Byli to chłopcy, którzy uczestniczyli dodatkowo w zajęciach specjalistycznych z gimnastyki oraz w treningach piłki nożnej pod kierunkiem nauczycieli wychowania fizycznego.

Każdy rodzic ucznia rozpoczynającego edukację szkolną pragnąłby, aby nauczyciel jego dziecka był kimś wyjątkowym, wzorem do naśladowania. Z badań

Wykres 3. Osoba odpowiedzialna za kierowanie procesem wychowania fizycznego w klasach I-III w opinii rodziców

E. Gutkowskiej-Wyrzykowskiej (2016, s. 265) wynika, że blisko 81,0% rodziców uważało nauczyciela wychowania fizycznego za osobę odpowiednią do kierowania procesem wychowania fizycznego na pierwszym etapie edukacyjnym. Tylko 19,0% było odmiennego zdania, wskazując nauczyciela wczesnej edukacji (wykres 3).

Z przeprowadzonych badań wynika, że dla większości rodziców ważne jest, aby procesem wychowania fizycznego kierował wykwalifikowany nauczyciel znający potrzeby i możliwości fizyczne dzieci w młodszym wieku szkolnym. W opinii badanych „wychowanie fizyczne jest ważne w procesie rozwoju młodego organizmu i stąd też powinien nad tym czuwać ktoś, kto ma odpowiednią wiedzę metodyczną i praktyczną oraz zamiłowanie do sportu”. Nauczyciel wychowania fizycznego jest „nauczycielem praktykiem”, który posługuje się słownictwem specjalistycznym, bezbłędnie potrafi pokazać ćwiczenie do wykonania oraz dostrzec i skorygować błędy. Zawód jest jego pasją, stąd też łatwiej mu zachęcić dzieci do aktywności fizycznej, bo zajęcia są dla niego przyjemnością. Nauczyciel ten wie, jak zapewnić dzieciom bezpieczeństwo podczas ćwiczeń oraz jak postępować w razie wystąpienia urazu. Zdaniem rodziców nauczyciel wychowania fizycznego, uznany za specjalistę, może być bardziej interesujący. Znając wiele dyscyplin sportowych, może poprowadzić zajęcia w sposób atrakcyjny, sprzyjający rozbudzeniu w dzieciach zamiłowania do sportu. Poza tym daje szansę na lepszy rozwój fizyczny. Dziecko ma możliwość poznania wielu form aktywności ruchowej. Rodzice zaznaczają, iż „nie ma ludzi od wszystkiego” — wychowanie fizyczne powinien prowadzić nauczyciel po adekwatnym

kierunku. Niewielka grupa rodziców wskazała nauczyciela wczesnej edukacji jako osobę, która powinna być odpowiedzialna za kierowanie procesem wychowania fizycznego na pierwszym etapie edukacyjnym. Rodzice ci w uzasadnieniu wskazywali, że nauczyciele wczesnej edukacji podczas studiów są przygotowywani do prowadzenia wszystkich zajęć objętych kształceniem zintegrowanym. Ich zdaniem nauczyciele wczesnej edukacji mają lepsze przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne, które umożliwia zbudowanie odpowiedniego klimatu pomiędzy nauczycielem a uczniami. Dzieci są bardzo przywiązane do swoich wychowawców, czują się przy nich bezpiecznie. Ponadto nauczyciele znają predyspozycje i możliwości swoich uczniów. Podczas zajęć w sali lekcyjnej są w stanie dokładnie poznać wszystkich, tempo pracy i wrażliwość każdego dziecka, a także przewidzieć jego reakcję. Znają podstawy pracy z dzieckiem w tym wieku, stąd jest im łatwiej zachęcić je do rozmaitych działań. Nauczycielom wczesnej edukacji jest prościej opracować poszczególne jednostki tematyczne zajęć z wychowania fizycznego, tak aby były one zintegrowane z tematem dnia.

Na ogół oczekuje się, aby nauczyciel był uosobieniem wszystkiego, co najlepsze w człowieku. Tak też jest w przypadku nauczyciela odpowiedzialnego za realizację edukacji fizycznej. W odpowiedzi na pytanie, kto powinien być odpowiedzialny za kierowanie procesem wychowania fizycznego na pierwszym etapie edukacji, większość badanych nauczycieli wychowania fizycznego z powiatu siedleckiego (96 osób) uznała, że „oczywiście nauczyciel specjalista”. W uzasadnieniu badani sugerowali, iż nauczyciele wychowania fizycznego mają w tym zakresie odpowiednie kwalifikacje. Ponadto za nauczycielem wychowania fizycznego przemawia jego sprawność fizyczna oraz znajomość metodyki nauczania przedmiotu. Nauczyciel ten ma wiedzę na temat różnych form aktywności ruchowej i potrafi rozbudzić w uczniach zainteresowanie nimi. Jest dobrze przygotowany metodycznie i praktycznie do realizacji zajęć z zakresu edukacji fizycznej.

Blisko 92,0% nauczycieli wychowania fizycznego badanych przez E. Gutkowską-Wyrzykowską uznało siebie — absolwenta AWF — za osobę, która powinna kierować procesem edukacji fizycznej na pierwszym etapie nauki. Tylko 8,0% było odmiennego zdania (2016, s. 267). Swoje wskazania uzasadniali odpowiednim przygotowaniem do realizacji tego procesu. Sugerowali, iż jako specjaliści są w stanie szybko wychwycić wady rozwojowe uczniów, ponieważ znają budowę anatomiczną dziecka i potrafią dokonać diagnozy rozwoju fizycznego. Znają sposoby postępowania w przypadku nieprawidłowości. Badani twierdzili, iż nauczyciele wczesnej edukacji mają tak wiele różnorodnych obowiązków związanych z kształceniem i wychowaniem dzieci, że brakuje im energii do przygotowywania się do zajęć wychowania fizycznego. Nauczyciele specjaliści są przekonani, że mają lepsze przygotowanie merytoryczne do realizacji tego przedmiotu niż nauczyciele wczesnej edukacji. Są świadomi, że tylko nauczyciel, który sam potrafi wykonać

dane ćwiczenie, jest w stanie nauczyć tego dzieci. Podkreślają, że mają umiejętności z zakresu wielu dyscyplin sportowych, które potrafią poprawnie pokazać i opisać, a przede wszystkim są wysportowani, mają pasję i stąd łatwiej jest im zachęcić dzieci do ruchu. Podobne zdanie wyrazili podczas wywiadu eksperckiego konsultanci metodyczni, którzy są również praktykami w zakresie wychowania fizycznego (uczą tego przedmiotu w szkołach).

Czy dyrektorzy szkół są świadomi, jak ważne jest wychowanie fizyczne w kształtowaniu osobowości ucznia? Podobne pytanie dotyczące osoby odpowiedzialnej za kierowanie procesem edukacji fizycznej na pierwszym etapie edukacji E. Gutkowska-Wyrzykowska zadała również dyrektorom szkół. Dyrektorzy 12 szkół objętych obserwacją mają bardzo dobre zdanie na temat kompetencji pracujących w ich placówkach nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej w zakresie wychowania fizycznego. Na pytanie o osobę odpowiedzialną za realizację procesu wychowania fizycznego na pierwszym etapie edukacyjnym jednoznacznie wskazali na nauczycieli wczesnej edukacji (2016, s. 268). Sugerowali, iż nauczyciele ci bardzo dobrze radzą sobie z edukacją fizyczną. Dobrze znają zespół klasowy, dzięki czemu istnieje wzajemna akceptacja nauczyciela i ucznia oraz zaufanie. W opinii dyrektorów uczniowie czują się dobrze w obecności swoich wychowawców, co gwarantuje dobrą atmosferę. Ponadto nauczyciele wczesnej edukacji znają predyspozycje i możliwości swoich wychowanków, tempo ich pracy i wrażliwość każdego z nich. Wiedząc, które dzieci są wolniejsze lub które szybciej się zniechęcają, potrafią zareagować i odpowiednio je zachęcić, a przede wszystkim właściwie zaplanować przebieg procesu dydaktycznego. Dyrektorzy są zdania, iż nauczyciele wczesnej edukacji formalnie mają przygotowanie do realizacji edukacji fizycznej, w czasie studiów bowiem otrzymali optymalne przygotowanie do wykonywania zawodu.

Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej odgrywa bardzo ważną rolę w procesie kształcenia dziecka. To od jego pracy zależy w dużym stopniu powodzenie dziecka w dalszej karierze szkolnej. „Nigdy już później nauczyciel nie odgrywa tak ważnej roli w rozwoju osobowości ucznia i nie jest już dla niego znaczącym autorytetem, jak na tym etapie edukacji” (Żegnałek (red.), 2008, s. 192). Dlatego też niezwykle ważny jest jego wizerunek. Badani rodzice uważali, że najważniejsze u osoby realizującej proces edukacji fizycznej jest to, aby była ona animatorem sportu, fachowcem, prawdziwym znawcą kultury fizycznej. Dość istotne znaczenie mają takie cechy, jak efektywność w działaniu i bycie wysportowanym. Analiza przeprowadzonych badań jednoznacznie wykazała, że rodzice oczekują od nauczyciela pełnego profesjonalizmu, wręcz perfekcji w odgrywaniu tak ważnej roli, jaką jest kreowanie postawy dziecka wobec aktywności ruchowej. Rodzice, mając świadomość, że gwarancją skuteczności procesu wychowania fizycznego jest postępowanie nauczyciela, wskazywali cechy właściwe profesjonalście. Według nich osoba odpowiedzialna za realizację procesu wychowania fizycznego na pierwszym

etapie edukacyjnym powinna być przede wszystkim kompetentna, a zwłaszcza dobrze znać metodykę nauczania tego przedmiotu.

Przedstawione powyżej wyniki badań kontrastują z wypowiedziami uczniów, którzy mają odmienne poglądy od rodziców. Rodzice są świadomi, że dzieciństwo jest szczególnym okresem w rozwoju człowieka, stąd też bierze się potrzeba stworzenia najmłodszym możliwie najlepszych warunków do kształtowania się ich osobowości, nabywania przez nich nowych sprawności i umiejętności. Zagwarantować to może tylko dobrze przygotowany nauczyciel, który towarzyszy dziecku już od pierwszego etapu edukacji. W opinii nauczycieli wychowania fizycznego osoba odpowiedzialna za realizację procesu wychowania fizycznego na pierwszym etapie edukacyjnym powinna:

- być kompetentna;
- być wysportowana;
- znać metodykę nauczania kultury fizycznej oraz interesująco prowadzić zajęcia i lubić dzieci.

Powyższe stwierdzenia dotyczące wymagań stawianych nauczycielom realizującym edukację fizyczną uczniów w wieku wczesnoszkolnym powtarzają się w wypowiedziach badanych rodziców. Obie te grupy potwierdzają konieczność wyposażenia danej osoby w kompetencje zawodowe. Uwzględniając opinie poszczególnych grup ankietowanych, należy zauważyć, że zarówno uczniowie, jak i dyrektorzy badanych szkół utożsamiają osobę odpowiedzialną za kierowanie procesem wychowania fizycznego na pierwszym etapie edukacyjnym z osobą nauczyciela wczesnej edukacji. Odmienne zdanie w tej kwestii prezentują specjaliści z zakresu wychowania fizycznego (nauczyciele wychowania fizycznego, konsultanci) oraz większość rodziców (81,0%).

Rozważania teoretyczne dotyczące uwarunkowań kompetencji nauczycieli wczesnej edukacji w zakresie wychowania fizycznego, poparte wynikami badań, umożliwiły sformułowanie wniosków w trzech zasadniczych obszarach:

1. W ramach systemu kształcenia kandydatów na nauczycieli:

- a) konieczność zwiększenia wymiaru godzin przeznaczonych na nauczanie metodyki kultury fizycznej;
- b) wprowadzenie obowiązku hospitacji i prowadzenia zajęć związanych z edukacją fizyczną na pierwszym etapie nauki przez studenta w czasie praktyki pedagogicznej;
- c) w ramach treści metodyki kultury fizycznej należy zapoznać studentów z:
 - metodyką i techniką podstawowych elementów ruchu, takich jak: bieg, skok, rzut,
 - metodyką i techniką elementów gier zespołowych (podania, chwyt, kożłowanie), a także z podstawami sędziowania,
 - metodyką i techniką podstawowych elementów gimnastycznych ze zwróceniem szczególnej uwagi na asekurację i samoasekurację ucznia,

- metodyką gimnastyki korekcyjnej (zapoznanie studentów z cechami prawidłowej postawy ciała, a także z zaburzeniami rozwojowymi oraz sposobami postępowania korekcyjnego),

- zasadami organizacji zajęć sprzyjających utrzymaniu bezpieczeństwa na zajęciach (sygnały, ustawienia, lekcje w trudnych warunkach),

- testami sprawności fizycznej,

- możliwościami integracji treści z edukacji fizycznej z treściami z innych zakresów.

2. W ramach doskonalenia nauczycieli wczesnej edukacji należy umożliwić im poznanie:

- metodyki sędziowania gier zespołowych,

- metodyki prowadzenia zawodów rekreacyjno-sportowych,

- metodyki atletyki terenowej gier i zabaw terenowych (ścieżki zdrowia, gry rekreacyjne, gry podwórkowe),

- metodyki rozwoju cech motorycznych dziecka przy wykorzystaniu gier i zabaw ruchowych,

- metodyki gimnastyki korekcyjnej za pomocą gier i zabaw ruchowych,

- form integracji treści edukacji fizycznej z treściami z innych zakresów,

- alternatywy lekcji w trudnych warunkach, np. na korytarzu (obwód ćwiczebny, obwód stacyjny); ponadto należy poszerzyć znajomość gier i zabaw ruchowych.

3. W ramach działalności statutowej szkoły należy eksponować wagę kultury fizycznej przez:

- podnoszenie jej rangi, angażując m.in. przedstawicieli środowiska edukacyjnego w przedsięwzięcia związane z aktywnością fizyczną (festiwale rekreacyjno-sportowe, Dni Sportu, konkursy wiedzy o zdrowiu dla uczniów, nauczycieli i rodziców),

- badanie jakości pracy szkoły pod kątem wychowania fizycznego (hospitacje zajęć przez dyrektora szkoły),

- lekcje koleżeńskie prowadzone przez nauczycieli wychowania fizycznego w ramach „dziewiętnastej godziny” (ustawa z dnia 21 listopada 2008 r.).

- dofinansowanie przez szkoły form doskonalenia nauczycieli wczesnej edukacji z wychowania fizycznego,

- dofinansowanie przez szkoły form doskonalenia nauczycieli wychowania fizycznego w zakresie przygotowania pedagogicznego do pracy z dzieckiem w młodszym wieku szkolnym.

Przegląd literatury przedmiotu podejmującej zagadnienia wychowania fizycznego w edukacji wczesnoszkolnej pokazuje, że kwestia ta budziła i nadal budzi duże zainteresowanie. Refleksja towarzysząca analizie uzyskanych wyników badań, wgląd w prezentowane wypowiedzi i oceny sprawiły, że pojawiła się potrzeba dalszej i głębszej penetracji problemu od strony uwarunko-

wań determinujących jakość działań dydaktyczno-wychowawczych nauczyciela.

Najważniejszym powodem powierzenia nauczycielom wczesnej edukacji prowadzenia zajęć wychowania fizycznego w klasach I–III szkoły podstawowej jest prawdopodobnie chęć wprowadzenia jednego nauczyciela do wszystkich przedmiotów, którego stała obecność ma być mniej stresująca dla uczniów. Należy przyjąć, iż większość nauczycieli uznaje, że absolwenci studiów pedagogicznych o specjalności: edukacja wczesnoszkolna mają doskonałą wiedzę na temat rozwoju dziecka na tym etapie nauki. Analizy badań wielu autorów wskazują, iż z kolei absolwenci wychowania fizycznego to osoby bardzo dobrze przygotowane specjalistycznie, wręcz niezbędne do realizacji edukacji fizycznej, lecz zbyt wymagające dla uczniów na wczesnym etapie edukacji. Nauczyciele nauczania początkowego to natomiast osoby, które lepiej znają dzieci i ich zainteresowania, ponieważ dłużej z nimi przebywają. Wyniki badań dowodzą jednak, że nauczyciele wczesnej edukacji nie radzą sobie z nauczaniem czynności ruchowych, kształtowaniem sprawności motorycznej, dbaniem o właściwą postawę ciała swoich wychowanków. Niedostateczną znajomość warsztatu pedagogicznego nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, świadczą o brakach w ich przygotowaniu teoretycznym i metodycznym do kierowania procesem wychowania fizycznego, obrazują również wyniki badań opracowane przez D. Skrzydlewskiego (2002, s. 23). Zastanawia, czy mogą właściwie realizować proces edukacji fizycznej osoby nieznające podstaw metodyki wychowania fizycznego? Dociekania wspomnianych w tekście autorów nie rozstrzygają sporu jednomyślnie. Nauczyciele nauczania początkowego mogą prowadzić te zajęcia, ale muszą zostać do tego lepiej przygotowani pod względem metodyki wychowania fizycznego. Absolwenci AWF również mają prawo kierować edukacją fizyczną dzieci młodszych pod warunkiem lepszego przygotowania ich od strony psychologiczno-pedagogicznej.

Kto zatem powinien prowadzić zajęcia wychowania fizycznego w klasach I–III? To pytanie stawiane jest od wielu lat i nie znalazło jeszcze jednoznacznego rozstrzygnięcia ani w dyskusjach, ani w badaniach, ani w praktyce, choć niektóre ośrodki podejmują różne eksperymenty w tym zakresie. Nie rozstrzygnęła tego jednoznacznie również ostanía reforma oświaty, w komentarzu do podstawy programowej zapisano bowiem: „[...] w klasach I–III szkoły podstawowej edukację dzieci powierza się jednemu nauczycielowi. Prowadzenie zajęć z [...] wychowania fizycznego [...] można powierzyć nauczycielom posiadającym kwalifikacje”. Decyzję w tej sprawie pozostawiono dyrektorowi, z zaleceniem, by program zajęć ruchowych, opracowany wspólnie z nauczycielem wychowania fizycznego, uwzględniał specyfikę pracy z małym dzieckiem oraz ideę kształcenia zintegrowanego.

Bibliografia

- Czarnecka, R. (2011). *Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego — potrzeba a rzeczywistość*. „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne”, nr 1, s. 9–12.
- Federowicz, M., Choińska-Mika, J., Sitek, M. (2014). *Liczą się nauczyciele. Raport o stanie edukacji 2013*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Gutkowska-Wyrzykowska, E. (2016). *Kompetencje nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej w zakresie wychowania fizycznego*. [Rozprawa doktorska. Warszawa: AWF; pozycja niepublikowana].
- Jaczewski, A. (1993). *Biologiczne i medyczne podstawy rozwoju i wychowania*. Warszawa: WSiP.
- Najwyższa Izba Kontroli. (2010). *Informacja o wynikach kontroli. Wychowanie fizyczne i sport w szkołach publicznych*. Warszawa, www.ko.poznan.pl/pub/ftp/raporty_NIK/nik-p-11-073-ksztalcenie-nauczycieli.pdf (dostęp: 12 I 2014).
- Osiński, W. (2003). *Antropomotoryka*. Wyd. 2 rozszerz. Poznań: Wyd. AWF.
- Skrzydlewski, D. (2002). *Przygotowanie nauczycieli i studentów nauczania początkowego do prowadzenia zajęć wychowania fizycznego*. „Roczniki Naukowe AWF”, 41, s. 93–114.
- Ustawa z dnia 21 listopada 2008 roku o zmianie Ustawy — Karta Nauczyciela. DzU, 2009, nr 1, poz. 1.
- Walczak, D. (2012). *Początkujący nauczyciele. Raport z badania jakościowego*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, <http://eduentuzjasci.pl/zadania/163-publicacje/raport/raport-z-badania-poczatkujacy-nauczyciele/740-poczatkujacy-nauczyciele-raport-z-badania-jakosciowego.html>
- Więckowski, R. (1982). *Autorytet nauczyciela nauczania początkowego w opinii uczniów i rodziców*. „Życie Szkoły”, nr 10, s. 438–448.
- Woynarowska, B. (2010). *Przygotowanie nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej do zajęć wychowania fizycznego*. Warszawa: PWN.
- Żegnałek, K. (red.) (2008). *Kompetencje nauczyciela edukacji początkowej*. Warszawa: Wyd. WSP TWP.

